

לבחירת מקום המקדש

הרב מנחם בן יעקב

ראשי פרקים:

- א. הצהרת כורש וביצועה
- ב. הבעיות ההלכתיות שבהקמת המזבח
- ג. בעיית מציאת מקום המזבח ע"י דוד המלך
- ד. מציאת מקום המזבח ע"י אברהם אבינו
- ה. כיצד מקריבים על אף שאין בית
- ו. קדושת ירושלים

הצהרת כורש וביצועה

בספר עזרא¹ נאמר:

ובשנת אחת לכורש מלך פרס לכלות דבר ד' מפי ירמיה העיר ד' את רוח כרש מלך פרס. ויעבר קול בכל מלכותו וגם במכתב לאמר: כה אמר כרש מלך פרס, כל ממלכות הארץ נתן לי ד' אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם אשר ביהודה. מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל לירושלם אשר ביהודה ויבן את בית ד' אלהי ישראל הוא האלהים אשר בירושלם, וכל הנשאר מכל המקמות אשר הוא גר שם ינשאוהו אנשי מקמו בכסף ובזהב וברכוש ובהמה עם הנדבה לבית האלהים אשר בירושלם.

הביטוי המשמעותי החוזר פעמים מספר בהצהרת כורש הוא **בית ד'**, לאות כי בנייתו היא מטרת העלייה. מטרת כורש לא הייתה ליישב את יהודה ושומרון, אלא לבנות את בית ד' בירושלים. הבה נבדוק האם וכיצד בוצעה מטרה זו.

1. עזרא א, א-ד

נאמר שם² בהמשך:

ויגע החדש השביעי ובני ישראל בערים ויאספו העם כאיש אחד אל ירושלים. ויקם ישוע בן יוצדק ואחיו הכהנים וזרבבל בן שאלתיאל ואחיו ויבנו את מזבח אלהי ישראל להעלות עליו עלות ככתוב בתורת משה איש האלהים.

משמע שבפועל, העולים אינם מקימים את בית ד' אלא בונים את המזבח. ממשין הכתוב³: "ויכינו המזבח על מכוונתו כי באימה עליהם מעמי הארצות ויעל עליו עלות לד' עלות לבקר ולערב", ונשאלת השאלה: למה בנו את המזבח ולא פעלו כציווי של כורש לבנות את בית ד'? התשובה מופיעה במילים המודגשות. מסתפקים הם במועט כי פחדו מעמי הארצות. הדאגה מה יאמרו הגויים ומה יאמרו השכנים ליוותה אותם כבר אז, ולכן בנו רק את המזבח.

הבעיות ההלכתיות שבהקמת המזבח

מתעוררת השאלה ההלכתית, האם היה מותר להם להקריב עולות בלי היכל? הרי את ציווי של כורש עדיין לא קיימו, ואם כן, בית ד' אינו בנוי!

שאלה זו אקטואלית גם בזמננו, ומתחילת שיבת ציון נשאלת שאלה זו. האם אפשר להקריב קרבנות ולבנות מזבח כשאין בית מקדש? בהקשר זה, מתעוררת בעיה נוספת.

בעיית מציאת מקום המזבח ע"י דוד

בבעיית מציאת המזבח דן כבר דוד המלך בתהילים⁴:

שיר המעלות זכור ד' לדוד את כל ענותו. אשר נשבע לד' נדר לאביר יעקב. אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי. אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה. עד אמצא מקום לד' משכנות לאביר יעקב.

אומרת הגמרא⁵ שדוד המלך נדר שלא יישן עד שימצא את מקום המזבח. לכאורה, איך דוד המלך נשבע שלא לישון, הרי הנשבע שלא יישן שלושה ימים מלקים אותו, וישן לאלתר כי זו שבועת שווא⁶! אדם אינו יכול להתקיים ללא שינה!

2. עזרא ג, א-ב

3. עזרא ג, ג

4. תהילים קלב, א-ה

5. זבחים נד, ב

מבאר ה'שיטה מקובצת', שלא הייתה השבועה שלא יישן כלל, אלא נשבע שלא יישן בביתו. דהיינו, מותר הוא בשינה מחוץ לביתו, אך לא שנת קבע בתוך ביתו. כאמור: "אם אבא באהל ביתי", זה היה נדרו.

אם כן, מה הבעייה במציאת מקום המזבח?

במסכת זבחים⁶ מוצאים אנו דיון בין דוד לשמואל:

דרש רבא, מאי דכתיב 'וילך הוא (=דוד) ושמואל וישבו בניית ברמה? וכי מה עניין נזיות אצל רמה? (=פשוטו של מקרא ש'רמה' שם מקום הוא) אלא שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם (רש"י: למצוא מקום לבית הבחירה מן התורה).

וממשיכה הגמרא:

'וקמת ועלית אל המקום' - מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות.

בית המקדש ייבנה במקום הגבוה ביותר בארץ ישראל, אך לא ידוע מקום זה, ולכן בדקו בספר יהושע ומצאו שבתחום שבט בנימין נמצא המקום הגבוה ביותר בכל ארץ ישראל. בכל השבטים נאמר בתיאור הגבולות: "ועלה הגבול וירד הגבול"⁹, ואלו בבנימין נאמר: "ועלה הגבול" ולא נאמר "וירד הגבול". לכל השבטים יש עליות וירידות, לבנימין יש רק עלייה. הדבר מסמל שבנימין היה השבט היחיד שלא השתחוה לעשיו, היחיד שלא נכנע לאומות העולם, היחיד שלא השתתף במכירת יוסף, השבט שיש לו עלייה ללא ירידה ואף בגבולות נחלתו מוצא הדבר ביטוי. נאמר שהמקדש יהיה בחלקו של בנימין, והסנהדרין תהיה בחלקו של יהודה¹⁰. לכן נבחר הר המוריה שהוא סמוך לגבול יהודה, כי הסנהדרין צריכה להיות גם בעזרה.

6. נדרים טו, א. מובא בש"ע י"ד סי' רלו ס"א.

7. זבחים נד, ב - בשולי הגליון.

8. זבחים נד, ב

9. יהושע יח, יב-יג

10. זבחים קיח, ב

מעניין שהכתוב בתורה: "כי אם במקום אשר יבחר ד' באחד שבטיך"¹¹, מתפרש לפי פשוטו של מקרא באחד מנחלות השבטים, אך המשמעות הנוספת היא: "אחד שבטיך" - במיוחד שבשבטים, בבנימין.

מכאן נבוא לברר מי נתן את ההוראה לדוד לאיתור מקום המזבח. נעיין בספר שמואל¹² העוסק בספירת העם והעונש הבא כתוצאה מכך.

הפרק פותח: "ויסף אף ד' לחרות בישראל. ויסת את דוד בהם לאמר: לך מנה את ישראל ואת יהודה" (פסוק א).

לאחר הספירה נאמר (פסוקים י-יא):

ויך לב דוד אתו אחרי כן ספר את העם ויאמר דוד אל ד' חטאתי מאד אשר עשיתי ועתה ד' העבר נא את עון עבדך כי נסכלתי מאד. ויקם דוד בבקר ודבר ד' היה אל גד הנביא חזה דוד לאמר וגו'.

ניתנו לדוד שלוש אפשרויות, ודוד מחליט: "נפלה נא ביד ד' כי רבים רחמו וביד אדם אל אפולה" (פסוק יד). התוצאה היא (פסוקים טו-יז):

ויתן ד' דבר בישראל מהבקר ועד עת מועד וימת מן העם מדין ועד באר שבע שבעים אלף איש. וישלח ידו המלאך ירושלם לשחתה וינחם ד' אל הרעה ויאמר למלאך המשחית בעם רב עתה הרף ירך ומלאך ד' היה עם גרן האורנה (האורנה קרי) היבסי. ויאמר דוד אל ד' בראתו את המלאך המכה בעם ויאמר הנה אנכי חטאתי ואנכי העויתי ואלה הצאן מה עשו תהי נא ירך בי ובבית אבי.

ואז באה בחירת מקום המקדש: "ויבא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר לו עלה הקם לד' מזבח בגרן ארניה (ארונה קרי) היבסי" (פסוק יח).

זהו הציווי הראשון בתנ"ך לבנות מזבח לד' בהר הבית, במקום המקדש, ואמנם בפסוק האחרון: "ויבן שם דוד מזבח לד' ויעל עלות ושלמים ויעתר ד' לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל" (פסוק כה).

אך קשה, מדוע יושב דוד ודורש עם שמואל ב"נויות ברמה" על איתור מקום בית המקדש, ואינו שואל את גד הנביא על מקומו, כשם ששאלו בעניין המזבח?

11. דברים יב, יד

12. שמו"ב פרק כד

תשובה לשאלה זו נמצא בספרי¹³:

‘כי אם אל המקום אשר יבחר ד’ אלהיכם מכל שבטיכם’, דרוש על פי נביא. יכול תמתין עד שיאמר לך נביא? תלמוד לומר ‘לשכנו תדרשו ובאת שמה’, דרוש ומצוא ואחר כך יאמר לך נביא.

השלב הראשון הוא: ‘דרוש’, אחר כך ‘מצא’ ואחר כך ‘יאמר לך הנביא’. משמעות הדבר, שלא די בהתעוררות עליונה שתופיע לפני בניית המקדש, אלא צריכה לבוא התעוררות עצמית, הכנה עצמית, ‘פתחו לי פתח כחודה של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם’¹⁴. ביסוד היהדות, וביסוד בית המקדש המסמל את קשר עם ישראל עם התורה ועם הקב”ה, מונח הרעיון שהתעוררות והדרישה צריכים לבוא קודם כל מאיתנו, ורק אז תבוא איתערותא דלעילא. ואכן, אז בא ציווי ד’ ע”י גד הנביא.

מציאת המקום ע”י אברהם

אותה בעייה שעמדה בפני דוד, עמדה בפני אברהם לפני עקידת יצחק. בפרקי דר’ אליעזר¹⁵ נאמר:

‘והעלהו שם לעולה’ אמר לפניו: רבון כל העולמים לאיזה הר? אמר לו: בכל מקום אשר תראה את כבודי עומד וממתין לך שם ואומר לך זהו המזבח שנאמר: ‘על אחד ההרים אשר אמר אליך’. ‘אמרתי אליך’ אין כתיב כאן אלא ‘אשר אמר אליך’. כבודו של ד’ עומד וממתין כמו במעמד הר סיני. ‘וישכם אברהם בבוקר’ ביום השלישי הגיעו לצופים, וכיון שהגיעו לצופים ראה כבוד השכינה עומד על גבי ההר שנאמר: ‘ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחק’. מה ראה? ראה עמוד של אש מן הארץ עד השמים. אמר ליצחק: בני רואה אתה כלום באחד מן ההרים הללו? אמר לו: הן. אמר לו: מה אתה רואה? אמר לו: אני רואה עמוד של אש מן הארץ עד לשמים... והבין אברהם כי נרצה הנער לעולה. אמר לישמעאל ולאליעזר: רואים אתם כלום באחד מן ההרים הללו? אמרו לו: לאו. חשב אותם כחמורים ואמר להם: שבו לכם פה עם החמור. אמר להם: כשם שאין החמור רואה כלום כך אתם אינכם רואים כלום. שנאמר ‘שבו לכם פה עם החמור’ עם הדומה לחמור.

13. דברים פסקא סב ד”ה “כי”

14. על פי פסיקתא רבתי ה”ו

15. פרקי דר’ אליעזר פרק לא

יש ראייה בעיני אדם ויש ראייה בעיני רוח. אדם הדומה לחמור, אינו רואה דבר. אברהם הבין שליצחק יש הסגולה הרוחנית והקדושה להיות הקרבן, מכך שיש לו הראייה הרוחנית לראות את עמוד האש מהארץ ועד השמיים. אותו עמוד של אש - גילוי שכינה הוא. ומכאן שיצחק הוא קרוב לשכינה, וראוי לקרבן, דהיינו ראוי לקרבת אלקים. ומהו גילוי שכינה?
בחנוכת המשכן נאמר¹⁶:

זה הדבר אשר צוה ד' תעשו וירא אליכם כבוד ד'... ותצא אש מלפני ד' ותאכל על המזבח את העלה ואת החלבים וירא כל העם וירגו ויפלו על פניהם.

אותו גילוי שכינה שבחנוכת המזבח עורר שמחה על עצם ראייתה, ולאותו גילוי זכו אברהם ויצחק. זהו עניין מציאות המקום: "ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים ויבן שם אברהם את המזבח"¹⁷. אברהם רואה ומזהה את המקום מרחוק, אף על פי שהדבר עדיין לא נאמר לו. "דרוש ומצא" תחילה, ואחר כך יאמר לך הנביא. בתחילה ראה אברהם את המקום מעצמו, ורק אחר כך, כשהגיע למקום, הראה לו ד' את המזבח. הוא המזבח שהיה אדם הראשון מקריב בו, הוא המזבח שהקריבו בו קין והבל והוא המזבח שהקריבו בו נח ובניו שנאמר: "ויבן נח מזבח לד'"¹⁸. הרי שגם בפני אברהם עמדה בעיית מציאת המקום, ושלביה על פי הספרי הנ"ל: ראשית 'דרוש', אח"כ 'ומצא' ולבסוף 'יאמר לך נביא'.

כיצד מקריבים אף שאין בית

נשוב לבעיה של עזרא: איך ידעו לכוון את מקום המזבח? הרי כיוון שכבר נבחר מקום למזבח נאסרו כל שאר המקומות להקריב בהם!

וכך פוסק הרמב"ם בהלכות בית הבחירה¹⁹:

כיון שנבנה המקדש בירושלם נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לד' ולהקריב בהן קרבן. ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלם בלבד ובהר המוריה.

16. ויקרא ט, ו-כד

17. בראשית כב, ט

18. בראשית ח, כ

19. הלכות בית הבחירה פ"א ה"ג

אם כן, שתי שאלות על הכתוב בעזרא: ראשית, איך הותר להם להקריב קורבנות, למרות שאין בית? ושנית, כיצד ידעו לכוון את מקום המזבח?

הגמרא במסכת זבחים²⁰ דנה בשתי שאלות אלו, ועונה:

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה (רש"י): חגי, זכריה ומלאכי) אחד שהעיד להם על המזבח, ואחד שהעיד להם על מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית.

ובברייתא שם גם כן מצאנו:

ר"א בן יעקב אומר: שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה אחד שהעיד להם על המזבח ועל מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית, ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב אשורית.

ותמהים אנו: על איזו שאלה מועילה עדות נביא? לגבי השאלה על מקום המזבח - ניחא, זו שאלה של מציאות ולנביא יש ראייה רחוקה יותר מאשר לנו וביכולתו לברר את מקום המזבח במציאות. אבל בנושא הלכתי מובהק, היעזור לנו הנביא? התועיל עדותו שמקריבים אף על פי שאין בית? וכי נביא יכול לפרש מכח נבואתו דין תורה?! ואמנם, כך פוסק הרמב"ם²¹:

דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת שנאמר: 'את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו'... ונאמר: 'לא בשמים היא' הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה.

ומהי הגדרת 'לחדש'? האם רק מצווה מיוחדת או גם פירוש במצווה?

ממשיך הרמב"ם (שם):

לפיכך אם יעמוד איש... ויעשה אות ומופת ויאמר שד' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו ממש או שאמר שאותן המצוות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצוות לפי זמן היו הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה... שהוא ברוך שמו צוה למשה שהמצוה הזאת לנו ולבנינו עד עולם ולא איש אל ויכזב.

20. זבחים סב, א

21. הלכות יסודי התורה פ"ט ה"א

אם כן, מה פירוש דברי הגמרא הנ"ל מזבחים, שנביא העיד להם שמקריבים על אף שאין בית?

נראה להסביר ע"פ הגמרא במסכת זבחים²²:

אמר ר' אליעזר: שמעתי שכשהיו בונים בהיכל (=בימי עזרא) עושים קלעים להיכל וקלעים לעזרות. אלא שבהיכל בונין מבחוץ (=כדי שלא יזונו הבנאים את עיניהם מן ההיכל) ובעזרה בונים מבפנים.

אומר ר' אליעזר, מדובר בבית שאינו בית אבנים, אלא בית קלעים. דהיינו, מסך קלעים תוחם את תחומה של קדושת המקדש.

ר' יהושע שם אומר:

שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית, ואוכלים קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים, ואוכלים קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה, שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא.

ר' יהושע מתייחס הן לקדושת הבית והן לקדושת ירושלים. קדושת הבית שמכוחה מצינו דין אכילת קודשי קדשים בעזרה, למדנו במסכת מכות²³ שם נאמר שהאוכל קודשי קדשים חוץ לקלעים לוקה משום: "לא תוכל לאכל בשעריך"²⁴, ועובר אף על מצוות עשה: "והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם וגו'"²⁵.

ר' יהושע מסביר: מדוע אפשר לאכול מעשר שני בירושלים, הרי אין חומה, ומדוע אפשר להקריב ולאכול קודשים קלים בירושלים וקודשי קדשים בעזרה, הרי אין בית? כי "קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא". כלומר, קדושת המקדש ע"י דוד ושלמה שבאה מכח מעשיהם, קידשה את ירושלים והמקדש לדורי דורות. לכן יש כאן בית אף שהעצים והאבנים חרבים. ההיכל חרב, אך הקדושה נשארה. קדושת מקום המקדש היא לנצח, והנצח - זו ירושלים.

נשוב לאותו פרק תהלים בו הוזכרה שבועת דוד: "אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה. עד אמצא מקום לד' משכנות לאביר יעקב", ונראה שהתשובה שם בהמשך:

22. זבחים קז, ב

23. מכות טז, ב

24. דברים יב, יז

25. דברים יב, ו

הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדי יער... נשבע ד' לדוד אמת לא ישוב... כי בחר ד' בציון אוה למושב לו. זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אותיה.

שכרו של דוד המלך הוא, שכתוצאה מדרישתו נתקדש המזבח ומקום המקדש לעולם. אכן, הנביא מאשר את נצחיות המקדש שנאמר²⁶: "הקדשתי את הבית הזה אשר בְּנִתָּה לשום שמי שם עד עולם והיו עיני ולבי שם כל הימים". וכן בדברי הימים²⁷: "הנה אני בונה בית לשם ד' אלהי להקדיש... לעולם זאת על ישראל", ובהמשך²⁸: "ועתה בחרתי והקדשתי את הבית".

הרמב"ם²⁹ מוצא מקור לכך גם בתוכחה ("ויהפך ד' אלהיך לך את הקללה לברכה"³⁰) מן הכתוב בתורה³¹: "והשמותי את מקדשיכם", שאף שעל העצים והאבנים ישפוך חמתו, הקדושה נשארת והשכינה לא מסתלקת.

נענה איפוא על שלוש השאלות:

איך אפשר להקריב ללא בית? תשובה: יש בית! הקדושה קיימת ונשארת. קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא.

והרי לא מצינו את שלושת השלבים (דרוש, מצא, יאמר לך נביא)? תשובה: אצל עזרא מצאנו ששלושה נביאים עלו איתם מן הגולה ואחד העיד על מקום המזבח (והקשינו שבאותה מידה גם דוד היה יכול לקרוא לגד הנביא שיעיד לו על מקום המזבח, עיין לעיל). והתשובה שכיוון שכבר נתקדש המקום על ידי דוד המלך כבר אין צורך בשלושת שלבי דרוש ומצא ואחר כך יאמר לך נביא, כי כבר נתקיימו השלבים הללו בימי דוד.

והשאלה האחרונה, איך מקבלים את עדות הנביא בעניין הלכתי? תשובה: הנביא אינו מפרש או מחדש אלא רק מעיר שהקדושה קיימת. אין "איסור" שהנביא יהיה תלמיד חכם. הנביא לא השתמש בכח נבואתו, אלא השתמש בכח התורה שבו להעיד על מציאות, להעיד שהקדושה אכן נמצאת.

26. מלכ"א ט, ג

27. דה"ב ב, ג

28. דה"ב ז, טז

29. הלכות בית הבחירה פ"ו הט"ז

30. דברים כג, ו

31. ויקרא כו, לא

זו גם תשובה לשאלה השנייה, דרישת השלבים דרוש ומצא ואח"כ יאמר לך נביא היא לפני בחירת מקום המקדש. עד שלא נבחר המקדש היו כל המקומות כשרים, אך משנבחר המקדש נפסלו כל המקומות ונשאר רק המקום הזה.

כך כתוב גם במכילתא לפרשת בא³², בה מדובר על בחירת ארץ ישראל ובחירת בית עולמים:

עד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות לדברות. משנבחרה ארץ ישראל, יצאו כל הארצות (=כלומר כשרים לדיבור, שהרי משה דיבר איתו ד' בארץ מצרים). עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל ארץ ישראל כשרה למזבחות, משנבחרה ירושלים יצאת ארץ ישראל. עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים ראויה לשכינה, משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים.

כלומר, עד שלא נבחר בית עולמים, כדי לבחור את המקום צריכים לבוא השלבים הנ"ל, אך משנבחר מקום והוא נתקדש (ע"י דוד) והתקיימו השלבים - אין צורך לקדש בקדושה חדשה, אלא רק להעיד על מקום המזבח. וכיוון שמספיקה עדות על מקום המזבח, הרי שאין צורך בדרישה.

על פי זה יובן הפסוק בעזרא³³: "ומראשי האבות בבואם לבית ד' אשר בירושלם התנדבו לבית האלהים להעמידו על מכונו". איך באו לבית ד' אם כלל לא נבנה? התשובה: הם באו למקום שכבר היה מקודש ושם התנדבו.

וכמו כן נבין גם את התאריך³⁴: "החדש השביעי", שכן הרמב"ם כותב³⁵:

המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם שנאמר: 'זה מזבח לעלה לישראל'. ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר: 'ולך לך אל ארץ המריה' ונאמר בדברי הימים: 'ויחל שלמה לבנות את בית ד' בירושלם בהר המוריה אשר נראה לדוד אביו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוסי', ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה

32. פרשה א ד"ה "בארץ מצרים"

33. עזרא ב, סח

34. עזרא ג, א

35. הלכות בית הבחירה פ"ב ה"א

והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא.

אפשרות התשובה והכפרה אינם יכולים לבוא לאדם לאחר שנברא. כוח הכפרה ומידת התשובה הם על פי החסד, התשובה היתה קיימת עוד לפני בריאת העולם ולכן כשאדם הראשון נברא - היה זה ממקום כפרתו. מאז הוקדש המקום כמקום כפרה, ותפקידו של דוד היה לקדש אותו.

ממשיך הרמב"ם וכותב:

כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לד' ולהקריב בהן קרבן ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה נאמר: 'ויאמר דויד זה הוא בית ד' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל' ואומר: 'זאת מנוחתי עדי עד'.

קדושת ירושלים

על פי עקרון זה, מבארת הגמרא סוגיה בנושא קדושתה של ירושלים.

נאמר במסכת שבועות³⁶:

אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ובשיר ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן וכל ישראל אחריהם... וכל שלא נעשית בכל אלו הנכנס לשם אין חייב עליה (כרת).

ירושלים המקודשת לעניין אכילת ביכורים, קודשים קלים ומעשר שני, שאינם נוהגים אלא בירושלים, איך אפשר לקדש אותה? קשים דברי הגמרא³⁷ שבזמן עזרא עלו והקריבו קרבנות וחנכו על חומות ירושלים ככתוב בספר נחמיה³⁸, הלא חסרו שני תנאים עיקריים: מלך ואורים ותומים!
וכן קשה ממסכת יומא³⁹:

אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני, ואלו הן: ארון וכפורת וכרובים, אש, ושכינה, ורוח הקודש, ואורים ותומים.

36. שבועות יד, א

37. מנחות מה, א

38. נחמיה יב, מג

39. יומא כא, ב

אם כן, כיצד הקריבו קרבנות בזמן עזרא, והקריבו תודה ואכלו קודשים קלים בכל ירושלים?

הרמב"ם בהלכות בית הבחירה⁴⁰ פוסק:

בית דין שרצו להוסיף על ירושלם או להוסיף על העזרות מוסיפין, ויש להם למשוך העזרה עד מקום שירצו מהר הבית ולמשוך חומת ירושלים עד מקום שירצו. אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי המלך ועל פי נביא ובאורים ותומים ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד זקנים שנאמר: 'ככל אשר אני מראה אותך וגו' וכן תעשו', לדורות. ומשה רבינו מלך היה. וכיצד מוסיפין על העיר? עושין בית דין שתי תודות ולוקחין לחם חמץ שבהם והולכים בית דין אחר שתי התודות ושתי התודות זו אחר זו ועומדין בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פנה ופנה ועל כל אבן ואבן שבירושלם ואומרין 'ארומך ד' כי דליתני וגו', עד שמגיעין לסוף המקום שמקדשין אותו ועומדין שם, ואוכלים שם לחם תודה אחת משתי התודות והשנייה נשרפת וכו'.

למה דווקא שתי תודות? כי זה קרבן הנאכל בכל ירושלים. כדי להחיל את הקדושה על המקום, לעניין ההיתר לאכול שם תודות וקודשים קלים, מביאים קרבן תודה ובכך מקדשים את ירושלים. לכן, על מנת להוסיף על העזרה צריך קרבן שנאכל דווקא בעזרה, לכן כתוב שמקדשים אותה בשארית מנחה.

ממשיך הרמב"ם⁴¹:

כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה לא נתקדש קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תודות זכר הוא שעשה ולא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקידשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלם לשעתה וקידש אותן לעתיד לבוא.

על כן, אוכלים קודשים קלים למרות שאין בית, ואוכלים בכל ירושלים למרות שאין חומה - בגלל שקידשה לשעתה וקידשה לדורות.

40. הלכות בית הבחירה פ"ו הלכות י"ב

41. הלכות בית הבחירה פ"ו ה"ד

כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פרק א:

א. מצות עשה לעשות בית לי' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר: 'ועשו לי מקדש', וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו, והיה לפי שעה שנאמר: 'כי לא באתם עד עתה וגו'.

ב. כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו, ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו יריעות המשכן עליו ולא היתה שם תקרה, ושס"ט שנה עמד משכן שילה וכשמת עלי חרב ובאו לנוב ובנו שם מקדש, וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש ומגבעון באו לבית העולמים, וימי נוב וגבעון שבע וחמשים שנה.

ג. כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לי' ולהקריב בהן קרבן, ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה נאמר: 'זימר דויד זה הוא בית יי' האלהים זה מזבח לעולה לישראל' ואומר: 'זאת מנוחתי עדי עד'.

בהלכה א הרמב"ם כותב שיש מצוות עשה "לבנות בית לה'" הנלמדת מהפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". בהלכה ב פרט הרמב"ם את גלגולי המשכן ובהלכה ג כתב - "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהם בית לה'". אם כן, מה עניינו של הפירוט? האם יש לו משמעות הלכתית או שהרמב"ם כותב מעשה שהיה כך היה?

שאלה נוספת שואל הכס"מ: הרמב"ם בהל' מלכים (פ"א ה"א) כתב:

שלש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ, למנות להם מלך שנאמר: 'שום תשים עליך מלך', ולהכרית זרעו של עמלק שנאמר: 'תמחה את זכר עמלק', ולבנות בית הבחירה שנאמר: 'לשכנו תדרשו ובאת שמה'.

ואילו בהל' בית הבחירה מביא את הפס': "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

כמו כן, בפרשת תרומה (שמות כה) נאמר בפסוק ח: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" ובפסוק ט: "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשר", ומהו שינוי הלשון מ'מקדש' ל'משכן'?

אלא שבפסוקים מאוזכר קיום המצווה לשעה בלבד - המשכן, ועל כן הרמב"ם הביא את כל גלגולי המשכן והמצווה לדורות. לכן הלימוד לדורות הוא מן הכתוב "ועשו לי מקדש וגו'".

אבל עדיין נשארת הסתירה ברמב"ם בין הל' מלכים להל' בית הבחירה ('לשכנו' \ 'ועשו לי').

ויש לבאר שקיימות שתי מצוות - א. מצוות מציאת המקום וקידושו - "לשכנו תדרשו ובאת שמה". ב. מצוות בניין הבית - "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

דוד קידש את הבית, שלמה בנו ואנו, לדורות, מצווים בבניין הבית שהרי מקומו ידוע לנו וכבר נתקדש ע"י דוד. עזרא קיים אם כן, את מצוות "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

על כן הרמב"ם בהל' בית הבחירה סומך את מצוות בניין בית המקדש לפס' "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" ששם מדובר על המצווה לדורות, וכפי שהגמרא בשבועות (טו, א) אומרת: "וכן תעשו - דורות". אך בהלכות בית הבחירה (פ"א ה"א) הרמב"ם מסמך את מצוות בניין הבית לפסוק "לשכנו תדרשו ובאת שמה" משום ששם מדובר על הראשוניות של המצווה שהיא "דרוש ומצוא ואחר כך יאמר לך נביא" (סיפרי דברים פיסקא סב) - מציאת המקום וקידושו. וזו המצווה התקיימה בימי דוד ושמואל שישבו בניות ברמה למצוא מקום לבית המקדש.

נוכל להוכיח זאת מהרמב"ם בספר המצוות שכתב שאין מונים את פרטי המצוות כמצוות, ועל-כן מזבח, מנורה, שולחן וכו' אינם מצוות בפני עצמן אלא כולם כלולים במצוות "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ולא במצוות "לשכנו תדרשו ובאת שמה" המדברת על מציאת המקום ולא על בניינו ועשייתו בפועל.

נמצאנו למדים: "לשכנו תדרשו ובאת שמה" - מציאת וקידוש המקום - לשעה, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" - בניין הבית וכל הכלול בכך - לדורות.

יזכנו הקב"ה לראות בבנין בית מקדשנו בביאת משיח צדקנו אמנ!

